

MRF 2023.316

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 6. december 2023, j.nr. 20/09475

Kommunes afslag på erstatning efter naturbeskyttelseslovens § 19 g til landmand for driftstab efter gødskningsforbud på § 3-areal i Natura 2000-område ændret til erstatning på 47.127,22 kr., da gødskningsforbuddet medførte tabt indtægt for merproduktion af kød, og erstatning ikke skal udmåles som nedgang i ejendomsværdi. Godtgørelse på 35.000 kr. for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under klagesagen. Dissens.

Efter udløb af MVJ-aftaler i hhv. august 2020 og august 2021 indsendte landmanden L anmeldelse efter naturbeskyttelseslovens § 19 b til Varde Kommune om, at landmanden agtede at genoptage den hidtidige drift i form af gødskning med op til 40 kg N/ha/år ved siden af husdyrgødning fra afgræsning på en række dyrkningsarealer langs Ho Bugt. De pågældende arealer var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 som strandeng og beliggende inden for Natura 2000-område nr. 89, Vadehavet. Varde Kommune besluttede den 11. oktober 2019 at foretage en nærmere vurdering af aktiviteterne efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 4, hvilket ikke blev påklaget. Kommunen fremsendte den 3. april 2020 en foreløbig vurdering af de § 3-beskyttede arealer, hvor kommunen vurderede, at gødskning umiddelbart ville være i strid med beskyttelsen af områderne. Den 8. juni 2020 meddelte kommunen forbud efter § 19 d mod gødskning ud over den gødning, der skulle afsættes ved afgræsning, hvilket gjaldt til og med den 30. juni 2022. Forbuddet var begrundet i gødskningsens negative påvirkning af den § 3-beskyttede strandeng. Kommunen traf samtidig afgørelse efter § 19 g om, at landmanden ikke skulle tilkendes erstatning for gødskningsforbuddet, idet kommunen anførte, at eventuel erstatning skulle fastsættes som nedgang i handelsværdien af de berørte arealer, og at der skulle foreligge årsagssammenhæng mellem tabet og det konkrete indgreb. Kommunen anførte videre, at der efter nævnspraksis i udgangspunktet ikke blev givet erstatning for rådighedsindskrænkninger på § 3-arealer. Da kommunen herefter fandt, at L ikke havde lidt et tab som følge af gødskningsforbuddet eller kommunens afgørelse om at foretage en nærmere vurdering, afviste kommunen at tilkende L erstatning. L påklagede afslaget på erstatning og fremsatte bl.a. krav om erstatning for nedgangen i ejendommens handelsværdi for årene 2020 og 2021 udmålt som driftstab opgjort efter indtægten i produktion af kødkvæg.

Under klagesagen dokumenterede L en særlig høj afregningspris for salg af kvæg som følge af de konkrete arealer, kvæget gik på. L krævede tillige udgifter til sagkyndig bistand godtgjort. Under klagesagen indhentede Miljø- Fødevarerklagenævnet sagkyndig bistand fra to seniorrådgivere, der afgav udtalelser om bl.a. grundlaget for klagers driftstabsopgørelse. Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærkede indledningsvis, at det alene var afgørelsen om erstatning, der var påklaget. Nævnet lagde til grund, at L ikke havde krav på erstatning for afgørelsen om at foretage en nærmere vurdering efter § 19 b, da afgørelsen blev truffet på et tidspunkt, hvor MVJ-aftalerne ikke var udløbet, hvorfor L ikke havde mulighed for at gødske på de omhandlede arealer. Hvad angik erstatning for selve gødskningsforbuddet bemærkede nævnet, at erstatning for midlertidige rådighedsindskrænkninger efter nævnspraksis skal beregnes som driftstabserstatning og ikke som nedgang i handelsværdi, sådan som kommunen havde antaget. Et flertal (6 mod 1) fandt, at driftstab skulle opgøres som den konkrete indtægt ud fra merproduktion af kød, som L havde haft foruden gødskningsforbuddet i perioden, fratrukket sparede omkostninger og modregnet PLG-tilskud, så L økonomisk blev stillet, som hvis arealet var gødsket med 40 kg N/ha/år. Flertallet lagde herved vægt på bl.a., at driften på arealerne foregik med produktion af kød med videresalg for øje. Mindretallet fandt ikke anledning til at tilside-sætte kommunens afgørelse om, at klager ikke skulle tilkendes erstatning, da klager ikke havde dokumenteret et relevant tab. På denne baggrund ændrede nævnet kommunens afgørelse, således at L blev tilkendt en erstatning på 47.127,22 kr. for gødskningsforbuddet. Nævnet tilkendte endvidere L en godtgørelse på 35.000 kr. for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under nævnets behandling af klagesagen.

Kommentar: Afgørelsen understreger, at når der udmåles erstatning for påbud om driftsændringer som et gødskningsforbud, skal erstatningen udmåles efter det af landmanden dokumenterede driftstab og ikke – som Varde Kommune fejlagtigt havde forudsat – ud fra reduceret ejendomsværdi. Det underliggende tema i klagesagen var, om L skulle have erstatning for, at der var tale om særligt dyrt oksekød, hvilket klagenævnet tilsluttede sig og ligeledes må anses for at være i overensstemmelse med forarbejderne til naturbeskyttelseslovens § 19 g. Derimod tog nævnet ikke stilling til, om forholdet i stedet var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, eller om det var omfattet af undtagelsen efter naturtypebekendtgørelsen for udløb af MVJ-aftaler og genoptagelse af drift, fordi klagesagen alene vedrørte erstatningsudmålingen. Se tillige **MRF 2023.317 Mfk**, der var en formandsførelse af en anden sag fra Varde Kommune, hvor kommunen ligeledes havde fastsat erstatning ud fra den reducerede ejendomsværdi.

Ændring af afgørelse om erstatning for forbud mod gødskning i Natura 2000-område i Varde Kommune

20/09475

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 19 g, jf. § 78, stk. 1.[1]

Miljø- og Fødevarerklagenævnet ændrer Varde Kommunes afgørelse af 8. juli 2020 om afslag på erstatning for forbud mod gødskning i Natura 2000-område ved matr.nr. [m1], [m2], [m3], [m4], [m5], [m6], [m7], [m8], [m9], [m10] og [m11], til, at klager tilkendes en erstatning på 47.127,22 kr., der forrentes fra den 8. juli 2020, og indtil erstatningen udbetales, med en årlig rente, der svarer til Danmarks Nationalbanks diskonto.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet tilkender godtgørelse for sagkyndig bistand på 35.000 kr.

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af erstatningsspørgsmålet efter naturbeskyttelseslovens § 19 g kan påklages til Taksationskommissionen, jf. naturbeskyttelseslovens § 45, jf. § 19 g, stk. 3. Klagefristen er fire uger fra den dag, Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse er meddelt den klageberettigede, jf. naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 1. Klage skal indgives til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, e-mail: mfkn@naevneneshus.dk (<mailto:mfkn@naevneneshus.dk>), der videresender klagen til Taksationskommissionen, jf. naturbeskyttelseslovens § 45, stk. 4, jf. § 19 g, stk. 3.

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse om godtgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 47, jf. § 19 g, stk. 3. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet,[2] der i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, har behandlet sagen i den læge afdeling, jf. lovens § 3, stk. 1, nr. 10.

Indhold

1. Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet 4

2. Sagens oplysninger. 4

2.1 Ejendommen/området 4

2.2 Den påklagede afgørelse. 5

2.3 Klagens indhold. 8

2.4 Varde Kommunes bemærkninger til klagen. 12

2.5 Nye oplysninger under sagens behandling. 14

3. Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger og afgørelse. 20

3.1 Det retlige grundlag. 20

3.2 Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger 21

3.2.1 Erstatning for afgørelser om at foretage en nærmere vurdering af anmeldt aktivitet og forlængelse heraf – naturbeskyttelseslovens § 19 b. 21

3.2.2 Erstatning for gødskningsforbud – naturbeskyttelseslovens § 19 d. 22

3.2.3 Godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand. 26

3.3 Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse. 26

1. Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet

Afgørelsen er den 4. august 2020 påklaget til Miljø- og Fødevarerklagenævnet af afgørelsens adressat, der er repræsenteret ved konsulent.

Klager har navnlig anført, at

- klager skal tilkendes en erstatning på 600.000 kr., jf. naturbeskyttelseslovens § 19 g, jf. § 19 b, og at
- klager skal tilkendes en erstatning på 107.889,55 kr. for det tab, som klager har lidt ved forbuddet mod gødskning, jf. naturbeskyttelseslovens § 19 g, jf. § 19 d.

Klagepunkterne er nærmere uddybet i afsnit 2.3.

2. Sagens oplysninger

2.1. Ejendommen/området

Klager ejer eller bruger en række marker langs med Ho Bugt i Varde Kommune. Markerne var i 2019 inddelt i følgende marknumre, som ligger på følgende ejendomme:

Mark	Markblok	Areal (ha)	Matr. nr., alle Ho By, Ho
4-0	[f1]	8,04	[m1]
6-0	[f2]	1,94	[m2]
7-0	[f3]	1,97	[m3]
1	[f4]	1,2	[m4]
2	[f5]	1,13	[m5]
1-0	[f6]	3,56	[m6]
1-1	[f7]	2,05	[m6]
2-0	[f1]	3,56	[m7], [m8], [m9]
3-0	[f1]	1,12	[m10]
3-1	[f1]	0,35	[m12]
I alt		24,92	

Klager er bruger af matr. nr. [m13], og ejer af de øvrige marker.

Det fremgår af Arealinformation på Danmarks Miljøportal,[3] at samtlige af arealerne er vejledende registreret som strandenge, beskyttet i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3.

Herudover fremgår det af Arealinformation, at samtlige marker er beliggende inden for habitatområde nr. H78 Vadehavet med Ribe Å, Tved Å og Varde Å vest for Varde og Fuglebeskyttelsesområde nr. F49 Engarealer ved Ho Bugt, der begge indgår i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet.[4] Markerne er desuden beliggende inden for Ramsarområde R27 Vadehavet.

Udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. H78 og fuglebeskyttelsesområde nr. F49 fremgår af Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet.[5] Udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. H78 består bl.a. af naturtypen Strandeng (1330).

2.2. Den påklagede afgørelse

Varde Kommune har den 8. juli 2020 truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 19 d om forbud mod gødsugning på de anmeldte arealer på matr.nr. [m1], [m2], [m3], [m4], [m5], [m6], [m7], [m8], [m9], [m10] og [m12] – alle Ho By, Ho, ud over den gødning, der afsættes ved afgræsning. Det fremgår, at forbuddet gælder i perioden frem til og med den 30. juni 2022.

Varde Kommune har samtidig truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 19 g om, at klager ikke skal tilkendes erstatning for forbuddet.

De omhandlede marker har i 20 år været omfattet af en MVJ-ordning,[6] der indebar, at markerne ikke måtte tilføres gødning. MVJ-ordningen for markerne 1, 2, og 3-1 på i alt 2,68 ha udløb den 31. august 2021, mens MVJ-ordningen for de øvrige marker udløb den 31. august 2020.

Klager har den 28. juni 2019 anmeldt til Varde Kommune, at klager påregnede at genoptage hidtidig drift på en række arealer langs Ho Bugt efter udløb af MVJ-ordningen. Driften indebar gødsugning på op til 40 kg N pr. ha pr. år, ud over den gødning, der afsættes ved afgræsning.

Den 12. august og den 7. oktober 2019 har klager på Varde Kommunes opfordring sendt supplerende driftsoplysninger og præciseret, hvilke arealer anmeldelsen nærmere vedrørte, hvilket var et areal på i alt 56,24 ha.

Varde Kommune har den 11. oktober 2019 truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 4, om at foretage en nærmere vurdering af de anmeldte aktiviteter. Afgørelsen er ikke blevet påklaget.

Den 7. februar 2020 har Varde Kommune truffet afgørelse om at afvise anmeldelsen for så vidt angik 27,34 ha af de anmeldte arealer, da kommunen har vurderet, at der for disse arealer ikke var tale om en driftsændring, som var anmeldeligt efter naturbeskyttelseslovens § 19 b. Det drejer sig om arealer uden for Natura 2000-området samt arealer, hvor klager har til hensigt at fortsætte den hidtidige drift.

Varde Kommune har den 3. april 2020 sendt en foreløbig vurdering i forhold til § 3-beskyttelsen af arealerne til klager, som indeholder kommunens umiddelbare vurdering af, at gødskning på arealerne ville være i strid med § 3-beskyttelsen.

Den 8. april 2020 har Varde Kommune truffet afgørelse om, at forlænge fristen for afgørelsen af 11. oktober 2019 med yderligere tre måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 4, 2. pkt. Forlængelsen er begrundet med, at den foreløbige vurdering i forhold til § 3-beskyttelsen har vist, at de påtænkte driftsændringer på en stor del af arealerne kræver dispensation, hvorefter der ikke vil være tale om anmeldelsespligtige aktiviteter efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 1, jf. § 19 b, stk. 3. Afgørelsen herom er ikke blevet påklaget.

Varde Kommune har den 23. juni 2020 sendt et udkast til afgørelse i sagen til klager, hvor det fremgår, at kommunen vil meddele klager et tidsubegrænset gødskningsforbud.

Varde Kommune har vurderet, at de anmeldte marker i forhold til § 3-beskyttelsen ikke må omlægges eller på anden måde jordbehandles, og at der ikke må sprøjtes på arealerne, men at der må gødskes svarende til 40 kg N pr. ha pr. år, samt at der ikke må tilskudsfordres på arealerne ud over almindeligt mineraltilskud. Den anmeldte aktivitet består derfor ifølge kommunen alene i gødskning med 40 kg N pr. ha pr. år og den deraf afledte mulighed for øget afgræsningstryk eller høslæt.

Forbuddet mod gødskning på de anmeldte arealer er begrundet med, at gødskning vil påvirke naturtypen strandeng (1330) negativt.

Klager har under Varde Kommunes behandling af sagen fremsat krav om erstatning på 750.000 kr. for nedgang i handelsværdien af klagers ejendom. Erstatningskravet er baseret på et årligt driftstab på 3.921,91 kr. pr. ha. Ved beregningen af driftstab har klager anvendt en afregningspris for kød på 38 kr. pr. kg ved salg til [v1]. Klager har med henvisning til en kendelse fra Overtaksationskommissionen[Z] anført, at der ved beregningen af nedgangen i handelsværdien kan anvendes en kapitaliseringsfaktor på 15, hvorefter tabet kan opgøres til 59.000 kr. pr. ha (afrundet). Ud fra en samlet vurdering af handelspriserne i området, skal dette beløb efter klagers opfattelse nedsættes til 30.000 kr. pr. ha. For klagers areal på 24,92 ha kan tabet ifølge klager herefter opgøres til 747.600 kr., afrundet til 750.000 kr.

Varde Kommune har anført, at en eventuel erstatning skal fastsættes til nedgangen i handelsværdien af de berørte arealer, og at der skal være årsagssammenhæng mellem et tab og det konkrete indgreb.

Ifølge Varde Kommune skal reglerne om erstatning i fredningssager anvendes med de fornødne modifikationer, jf. naturbeskyttelseslovens § 19 g, stk. 2 og 3. Kommunen har påpeget, at der efter klagenævnets praksis[8] i sager om erstatning i fredningssager som udgangspunkt ikke gives erstatning for rådighedsindskrænkninger på arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Derudover har kommunen påpeget, at erstatningsudmålingen i fredningssager sædvanligvis baserer sig på en fast grundtakst på 3.800 kr., men at der i øvrigt altid skal foretages et konkret vurdering af tabet.

Til brug for erstatningsudmålingen har Varde Kommune indhentet en vurderingsrapport[9] fra COWI. Det er anført i rapporten, at der normalt skal foretages en individuel vurdering af ejendommens værdi før og efter rådighedsindskrænkningen, således at nedgangen i ejendommens handelsværdi erstattes. COWI har vurderet, at det er meningsløst at beregne en permanent nedgang i ejendommens handelsværdi, idet der træder et generelt forbud mod gødskning på § 3-arealer i kraft den 1. juli 2022.[10] COWI har vurderet, at der ikke skal gives erstatning for perioden frem til ikrafttrædelsen af det generelle gødskningsforbud, da klager ikke har bevist, at arealerne tidligere er blevet gødsket med 40 kg N pr. år, og da en intensiveret afgræsning på sigt er usikker pga. stigende vandstand og klimaforandringer. I forhold til klagers afregningspris for kød er det anført, at afregningsprisen hos [v1] er langt højere end den almindelige notering for oksekød, og at [v1] skal betragtes som en liebhaverkøber, hvorfor klagers afregningspris ikke kan lægges til grund for driftstab. Desuden er det bemærket, at klager har mulighed for at søge om tilskud fra plejegræsordningen,[11] og at der under alle omstændigheder er tale om en kortvarig periode. COWI har også fremhævet, at det fremgår af forarbejderne til naturbeskyttelseslovens § 4,[12] at det gennemsnitlige årlige driftstab for ejendomme, der rammes af det generelle gødskningsforbud, er beregnet til 650 kr. pr. ha af Miljø- og Fødevarerministeriet, hvilket er væsentligt under det af klager opgjorte årlige driftstab på 3.921,91 kr. pr. ha. Det konkluderes i vurderingsrapporten, at der reelt ikke sker tab på arealerne i forhold til normal erstatningspraksis. Det anføres dog, at der normalt vil kunne tilkendes et engangsbeløb på baggrund af en forventningsværdi efter MVJ-aftalernes ophør. På grund af vedtagelsen af ny lovgivning vil perioden med mulighed for øget gødskning kun komme til at vedrøre perioden fra 1. september 2020 til 1. juli 2022, hvor det nationale gødskningsforbud træder i kraft. Det anføres videre i rapporten, at Varde Kommune kan overveje at tilkende et mindre skønsmæssigt fastsat engangsbeløb for denne forventning.

Varde Kommune har ud fra vurderingsrapporten og klagenævnets praksis vurderet, at klager ikke har lidt et tab, idet der ikke som følge af gødskningsforbuddet sker en nedgang i ejendommens handelsværdi. Kommunen har lagt vægt på, at der er tale om strandenge, hvor driften altid har været ekstensiv og kun med et beskedent gødskningsforbrug. Desuden har kommunen fremhævet, at der er en forhøjet vandstand på arealet, som kan have betydning for driften, såfremt klager begyndte at gødskede. Endvidere har kommunen påpeget, at klager har mulighed for at søge om tilskud efter tilskudsordningen til pleje af græs- og naturarealer, og at der under alle omstændigheder træder et generelt gødskningsforbud på § 3-arealer i kraft den 1. juli 2022.

For udgifter til sagkyndig bistand har Varde Kommune med henvisning til naturbeskyttelseslovens § 47, jf. § 19 g, stk. 3, tilkendt klager en godtgørelse på 5.000 kr.

2.3. Klagens indhold

Klager har anført, at klagen alene angår Varde Kommunes afgørelse om ikke at tilkende erstatning, mens forbuddet mod gødskning ikke påklages, da klager ikke har en forventning om at få medhold i en klage herom.

Klager har fremsat følgende krav:

- erstatning for kommunens afgørelser om at foretage en nærmere vurdering af den anmeldte aktivitet og forlængelse af denne afgørelse med tre måneder,

- erstatning for nedgangen i ejendommens handelsværdi for 2021 og 2022, svarende til klagers driftstab i perioden,
- godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under klagesagen.

Erstatning for afgørelserne om at foretage en nærmere vurdering af den anmeldte aktivitet og forlængelse heraf – naturbeskyttelseslovens § 19 b

Klager har anført, at såfremt Varde Kommune ikke havde udsat behandlingen af sagen, ville kommunen have meddelt klager et gødskningsforbud uden tidsbegrænsning. Klager har henvist til, at det generelle gødskningsforbud i naturbeskyttelseslovens § 4 ikke var vedtaget på det tidspunkt, hvorfor klager havde været berettiget til erstatning for den nedgang i handelsværdien, som et tidsbegrænset forbud ville have medført. Kommunen er efter klagers opfattelse forpligtet til at erstatte det tab, som er forårsaget af, at retsgrundlaget har ændret sig under kommunens behandling af sagen.

Klager har ved opgørelsen af kravet gjort de samme synspunkter gældende om nedgangen i handelsværdien af arealerne som over for Varde Kommune. Klager har dog anført, at driftstabsberstatningen på 107.889,55 kr., jf. neden for, skal trækkes fra kravet, hvorefter klagers krav udgør 639.710,45 kr.

Klagers endelige påstand om erstatning er dog nedsat til 600.000 kr., idet klager mener, at der derved er taget højde for, at tilskudsordningen for pleje af græs- og naturarealer muligvis fortsætter i de kommende år.

Erstatning for gødskningsforbuddet – naturbeskyttelseslovens § 19 d

Klager har krævet erstatning på 107.889,55 kr., svarende til det forventede driftstab for perioden fra den 1. september 2020 til den 30. juni 2022, hvor gødskningsforbuddet fandt anvendelse. Klager har henvist til, at forbuddet ved et salg af ejendommen vil blive betragtet som en mangel, der vil medføre et nedslag i købesummen svarende til driftstab for perioden, hvor forbuddet gælder.

Som forudsætning for opgørelsen af driftstab har klager anført, at hvert kg N pr. ha, som klager ville kunne gødske arealerne med, vil give 20 ekstra foderenheder pr. ha. Klager har baseret dette på tabellen på s. 117 i "Vejledning om gødsknings- og harmoniregler",^[13] hvor det fremgår, at gødskning med 30 kg N pr. ha på et permanent græsareal med meget lavt udbytte giver et udbytte på 800 foderenheder pr. år, mens gødskning med 80 kg N på et permanent græsareal med lav udbytte giver et udbytte på 1.800 foderenheder pr. år. Forskellen betyder ifølge klager, at man må kunne forvente 1.000 ekstra foderenheder ved en gødskning på 50 kg N pr. ha, eller 20 ekstra foderenheder pr. kg N. Ved en gødskning på 40 kg N pr. ha pr. år forventer klager derfor på denne baggrund mindst 800 ekstra foderenheder pr. ha pr. år.

Dernæst har klager med henvisning til s. 46 i "Håndbog til driftsplanlægning"^[14] anført, at man kan forvente, at for hver 4,5 foderenheder vil kvægets levende vægt forøges med 1 kg. Dette medfører ifølge klager en mulighed for 177,78 ekstra kg kød i levende vægt pr. ha, hvis klager kunne have gødsket som anmeldt.

Endvidere har klager anført, at slagteprocenten for kvæget ud fra "Kødkvæg som naturplejere"^[15] kan opgøres til 60 %. Dette giver herefter 106,67 ekstra kg kød i slagtevægt^[16] til afregning pr. ha.

Klager har herudover anført, at den forventede gennemsnitlige slagtevægt for hvert dyr vil være 275 kg, og at man forventeligt vil kunne opnå en slagtepræmie på 768,54 kr.^[17] pr. dyr i 75 % af dyrene. Dette svarer til en opnået slagtepræmie på 2,096 kr. pr. kg kød i slagtevægt, eller 223,58 kr. pr. ha.

I forhold til afregningsprisen har klager lagt en pris på 38 kr. pr. kg i slagtevægt til grund. Klager har oplyst, at det er denne pris, klager kan opnå ved salg til [v1].

Derudover har klager oplyst, at der kan forventes udgifter på 355 kr. pr. ha pr. år for at gødske arealerne. Dette er fordelt på 280 kr. pr. ha for indkøb af gødning ud fra en pris på 7 kr. pr. kg N samt 75 kr. pr. ha for udbringningen af gødningen.

Klager har ikke anført yderligere udgifter i driftstabsopgørelsen, idet klager har anført, at kvæget i stort omfang passer sig selv, og at der ikke er medudgifter ved at føre tilsyn med de ekstra dyr, der vil kunne græsse på arealerne. Desuden har klager oplyst, at der kun meget sjældent er behov for dyrlæge, hvorfor det ikke giver mening at beregne en merudgift til dyrlæge.

Desuden har klager anført, at klager ved en drift uden gødskning har mulighed for at søge om tilskud efter tilskudsordningen til pleje af græs- og naturarealer på 1.650 kr. pr. ha pr. år, som skal trækkes fra klagers erstatningskrav. Dog mener klager, at det ville koste ham 746,25 kr. i udgifter til konsulent at søge tilskuddet, som skal lægges til erstatningen.

Klager har endvidere anført, at en alternativ drift med tilskuds fodring af dyrene i stedet for at gødske arealerne ikke giver mening, idet udbringningen af foderet til dyrene vil være meget fordyrende i forhold til den nuværende drift, hvor tilsyn og pasning af dyrene er minimeret.

Klager har herefter opgjort driftstabt således:

Afregning af kød, kr. pr. ha	4.053,33
Slagtepræmie, kr. pr. ha	223,58
Indtægter i alt, kr. pr. ha	4.276,91
Udgift til køb af N, kr. pr. ha	-280,00
Udgift til udbringning af N, kr. pr. ha	-75,00
Udgifter i alt, kr. pr. ha	-355,00
Tilskud (PLG), kr. pr. ha	-1.650,00

Driftstab i alt pr. ha, kr.	2.271,91
Areal i alt, ha (2021)	22,24
Areal i alt, ha (2022)	24,92
Driftstab 2021 i alt, kr.	50.527,30
Driftstab 2022 i alt, kr.	56.616,00
Udgift til konsulent ved tilskud (PLG), kr.	746,25

Driftstab i alt, kr. 107.889,55

Godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under klagesagen

Afslutningsvis har klager anført, at klager skal tilkendes godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand i forbindelse med klagesagen.

Supplerende bemærkninger

Klager har den 5. oktober 2020 supplerende bemærket, at klagers drift ikke er særegen, og at driftstabet ikke er udtryk for et særligt individuelt tab. Klager har i denne forbindelse anført, at det afgørende for markedsføringen af kødet er, at kødet stammer fra arealer inden for Nationalpark Vadehavet, og at klager ikke er den eneste i området, der kan sælge kødet til [v1] til den anførte pris.

Klager har som dokumentation for afregningsprisen fremlagt en faktura, dateret 3. august 2020, til [v1].

I forhold til slagteprocenten har klager uddybet, at klagers kvæg er en blanding af racerne galloway og angus, som der ikke er angivet nogen slagteprocent for i "Kødkvæg som naturplejere", men at der i manualen angives slagteprocenter på op til 60 %, og for en enkelt race 63-67 %. Klager har ud fra dette vurderet en slagteprocent på 60 % for sine dyr.

Dernæst har klager anført, at erstatningen skal fastsættes ud fra en konkret vurdering, og at et gennemsnitligt udbyttetab på 650 kr. pr. ha, påført af det generelle gødskningsforbud i naturbeskyttelseslovens § 3, som oplyst af Miljø- og Fødevarerministeriet, ikke kan lægges til grund i klagers tilfælde.

Klager har desuden anført, at ordlyden af naturbeskyttelseslovens § 19 g ikke forudsætter, at erstatningen skal fastsættes ud fra nedgangen i ejendommens handelsværdi. Klager fastholder, at erstatningskravet dog også er udtryk for nedgangen i ejendommens handelsværdi.

Endvidere har klager tilbudt, at Varde Kommune kan meddele klager et tidsubegrænset gødskningsforbud, såfremt klager får erstatningen på 600.000 kr. for udsættelsen af afgørelsen efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, så det undgås, at klager får dobbeltestatning ved brug af den – forventeligt meget begrænsede – erstatningsmulighed efter naturbeskyttelseslovens § [m12] a, stk. 1, i tilfælde hvor det generelle gødskningsforbud efter naturbeskyttelseslovens § 4, stk. 1, nr. 2, udgør ekspropriation.

Derudover har klager den 7. december 2020 supplerende bemærket, at det afgørende for slagterens markedsføring af kødet og dermed ejernes salgspris for dette er, at det er produceret på arealer, der er beliggende inden for Nationalpark Vadehavet. Heraf følger ikke noget gødskningsforbud, da hverken nationalparkloven[18] eller den konkrete nationalparkbekendtgørelse[19] indeholder nogen restriktioner.

Klager har den 11. januar 2021 supplerende bemærket, at afregningsprisen for kødet ikke er bestemt ud fra kreaturracen, og at klagers kreaturers krydsning mellem angus og galloway er en almindelig anvendt krydsning. Der er efter klagers opfattelse ikke tale om en helt særegen drift, og driftstabet er ikke udtryk for et individuelt tab, som ikke kan kræves erstattet.

Desuden har klager anført, at det ikke er relevant at inddrage arealernes vandafledning i sagen. Klager har gjort opmærksom på, at vandafledningen naturligvis vil have betydning, hvis arealerne var så fugtige, at græs slet ikke kan gro på arealerne. Klager har påpeget, at dette ikke er tilfældet, og at der under hele MVJ-ordningens forløb har været græs på arealerne, selv om man ændrede afvandingen i forbindelse med indgåelsen af MVJ-ordningen. Klager er klar over, at en retablering af de tidligere afvandingsforhold på arealerne vil kræve tilladelse efter vandløbsloven, men klager finder, at den nuværende afvanding ikke er nogen hindring for den drift, der er forudsat i klagers driftstabsopgørelse.

2.4. Varde Kommunes bemærkninger til klagen

Erstatning for afgørelserne om at foretage en nærmere vurdering af den anmeldte aktivitet og forlængelse heraf – naturbeskyttelseslovens § 19 b

Varde Kommune har navnlig anført, at klager ikke har lidt noget tab som følge af forlængelsen af 6-månedersfristen efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 4. Kommunen har fremhævet, at kommunen har meddelt forbuddet inden MVJ-ordningens udløb, hvorfor der på ingen måde kan være årsagsforbindelse mellem afgørelsen om at forlænge vurderingen af sagen og et eventuelt fremtidigt tab.

Derudover har Varde Kommune påpeget, at det ikke giver mening at regne med en kapitaliseringsfaktor, idet dette forudsætter, at klager kunne have gødsket i en årrække efter forbuddets udløb, hvilket ikke er muligt på grund af ikrafttrædelsen af det generelle gødskningsforbud i naturbeskyttelseslovens § 4.

Erstatning for gødskningsforbuddet – naturbeskyttelseslovens § 19 d

Varde Kommune har i bemærkninger af 25. august 2020 til klagen fastholdt, at klagers tab skal opgøres som nedgangen i ejendommens handelsværdi og ikke som et driftstab, og at driftstabets kun udgør et blandt flere momenter i vurderingen af nedgangen i ejendommens handelsværdi. Kommunen har med henvisning til det i afgørelsen anførte gjort gældende, at der ikke er sket et fald i ejendommens handelsværdi. Kommunen har desuden bestridt, at forbuddet ved et salg af ejendommen vil medføre et nedslag i købesummen svarende til driftstabets.

Dernæst har Varde Kommune anført, at driftstabets under alle omstændigheder er udokumenteret. Kommunen har blandt andet påpeget, at klager ikke har fremlagt dokumentation for afregningsprisen på 38 kr. pr. kg kød og heller ikke har sandsynliggjort, at kødproduktionen kan øges så meget, som klager har anført.

Endvidere har Varde Kommune anført, at driftstabets er et indirekte tab, der ikke kan kræves erstattet, idet det egentlige direkte tab er en nedgang i foderenheder og ikke en nedgang i produktionen af kød.

Varde Kommune har desuden anført, at der er tale om et muligt individuelt driftstab, der er særegent for klager, og som ikke kan kræves erstattet. Kommunen har henvist til taksationsmyndighedernes praksis,^[20] som ifølge kommunen ved fastsættelsen af erstatning i forbindelse med fredninger ikke tager hensyn til ejerens mulige individuelle indtægtstab, men alene nedgangen i ejendommens handelsværdi som følge af fredningen.

Supplerende bemærkninger

Varde Kommune har den 16. november 2020 supplerende bemærket, at klagers høje afregningspris hos [v1] forudsætter, at kødet brandes som "Kød fra [f1] og som en del af Nationalpark Vadehavet". Kommunen har påpeget, at klagers brand ikke er foreneligt med gødskning i Nationalpark Vadehavet, og at det fremgår af klagers egen hjemmeside, at der ikke bruges kunstgødning på arealerne. Kommunen har derudover bemærket, at det må være op til Miljø- og Fødevarerklagenævnet at afgøre, om en enkelt faktura er tilstrækkelig til at dokumentere klagers afregningspris hos [v1], eller om der skal indhentes flere fakturaer.

Desuden har Varde Kommune understreget, at et eventuelt driftstab skal tage udgangspunkt i salgsprisen for foderenheder, og ikke den indirekte nedgang i produktionen af kød. Kommunen går ud fra, at dette tab må være meget begrænset.

Endvidere har Varde Kommune gjort gældende, at klager ikke har taget højde for, at de oprindelige vandafledningsforhold på ejendom ikke kan retableres uden kommunens tilladelse, og at dette har betydning for, om klager kan opnå den opgjorte fortjeneste.

Varde Kommune har den 21. december 2020 supplerende bemærket, at klagers oplyste afregningspris er afhængig af, hvilken kreaturrace, klager konkret har græssende på arealet, hvilket taler for, at der er tale om et særegent og individuelt tab, der ikke kan kræves erstattet.

2.5. Nye oplysninger under sagens behandling

Der er på Miljø- og Fødevarerklagenævnets foranledning indhentet sagkyndig bistand til brug for nævnets behandling af sagen. I nævnets behandling af sagen har indgået sagkyndigudtalelse afgivet af seniorrådgiver [p1], samt sagkyndigudtalelse afgivet af seniorrådgiver [p2], begge Københavns Universitet. Der har endvidere været rettet henvendelse til DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Aarhus Universitet, der bl.a. har henvist nævnet til seniorrådgiver [p2].

Desuden har Miljø- og Fødevarerklagenævnet indhentet supplerende oplysninger fra klager.

Udtalelse fra seniorrådgiver [p1]

Seniorrådgiver [p1], Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, har den 17. februar 2023 efter anmodning fra Miljø- og Fødevarerklagenævnet afgivet en udtalelse ud fra bl.a. klagers driftstabsopgørelse.

I udtalelsen har [p1] oplyst, at prisen for kød er meget afhængig af kødets kvalitet. Det er fremhævet, at klagers oplyste afregningspris på 38 kr. pr. kg ligger langt over den gennemsnitlige slagtepris, men har samtidig påpeget, at der på baggrund af klagers indsendte fakturaer er tale om en dokumenteret salgspris, der må lægges til grund som den reelle markedspris. Prisens afvigelse fra de nationale gennemsnitspriser er underordnet, idet forskelle i kødets kvalitet og oprindelse med mere kan påvirke prisen. [p1] har bemærket, at prisen dog er behæftet med en usikkerhed, idet det ikke er sikkert, at den pågældende slagter har en så stor efterspørgsel, at et stigende udbud ikke vil påvirke prisen. Efter [p1]s opfattelse vil det være meget vanskeligt at belyse denne uklarhed.

Derudover er der i udtalelsen redegjort for udviklingen i den gennemsnitlige pris for gødning på det danske marked fra september 2020 til juni 2022, hvor der generelt har været store udsving i prisen. Med udgangspunkt i prisen for gødningen N28-5, der er en kvælstofholdig gødning med svovl, er prisen pr. kg N opgjort ved at fratække prisen for svovl og korrigeret for indholdet af N, der er oplyst til 28 %.

Grundet den meget svingende pris i perioden, er købstidspunktet ifølge udtalelsen afgørende for, hvilken pris der skal lægges til grund i driftstabsopgørelsen. Et simpelt gennemsnit af prisen for perioden september 2020 til juni 2022 giver ifølge udtalelsen en pris på ca. 12,5 kr. pr. kg N. Handel med gødning er dog ifølge udtalelsen ikke lige stor i alle måneder på året, hvorfor et vægtet gennemsnit baseret på handlen i hver måned vil være mere retvisende, men dette kræver mere præcise handelsoplysninger, som [p1] ikke er i besiddelse af.

Det fremgår endvidere af udtalelsen, at når det gælder kalenderåret 2021 vil en pris på 7 kr. pr. kg N være meget retvisende, mens det er sværere at vurdere prisen for kalenderåret 2022, hvor det vil være afgørende, om man købte eller aftalte købsbetingelser i efteråret 2021 eller i foråret 2022, hvor prisen har varieret fra 8 kr. til 25 kr.

Det fremgår endvidere af udtalelsen, at der er eksempler på landmænd, der allerede i midten af 2021 har købt gødning for de to følgende år, men at dette ikke uden videre kan forudsættes i denne sag.

Desuden fremgår det af udtalelsen, at positive effekter af gødskningen ud over perioden for forbuddet ikke skal indgå i et driftsregnskab.

Afslutningsvis er det i udtalelsen anført, at klagers driftstabsopgørelse i øvrigt i vid udstrækning er baseret på anerkendte driftskalkuler og standardforudsætninger, der efter [p1]s vurdering bygger på et tilfredsstillende grundlag. [p1] har oplyst, at han ikke har foretaget besigtigelse af arealerne, men at der antageligt ikke findes særlige forhold, som i væsentligt omfang afviger fra en almindelig situation.

Fakturaer fra klager vedrørende transport

Den 10. februar 2023 indsendte klager på Miljø- og Fødevarerklagenævnets forespørgsel 21 fakturaer for salg af kød til [v1] for perioden september 2020 til december 2022. Det fremgår af fakturaerne, at klager frem til november 2020 solgte kød til en pris på 38 kr. pr. kg, hvorefter klager for resten af perioden solgte til en pris på 40 kr. pr. kg.

Klager har den 17. februar 2023 telefonisk bekræftet, at afregningsprisen er pr. kg i slagtevægt, og ikke levende vægt. Desuden har klager oplyst, at klager selv betaler ca. 250 kr. pr. dyr for transporten af dyrene til slagteriet.

Klager har den 20. februar 2023 på Miljø- og Fødevarerklagenævnets forespørgsel indsendt ni fakturaer for transport af dyr til slagteriet. Det fremgår af fakturaerne, at transportprisen for de fleste fragter var 283,5 kr. pr. dyr, mens den gennemsnitlige transportpris pr. dyr var ca. 286,5 kr. pr. dyr.

Bemærkninger fra klager til udtalelsen fra [p1]

Den 25. februar 2023 har klager indsendt bemærkninger til udtalelsen fra [p1]. Klager mener, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet ved driftstabsopgørelsen skal lægge en afregningspris på 40 kr. pr. kg kød til grund, i stedet for den tidligere oplyste afregningspris på 38 kr., idet klager har opnået denne højere afregningspris efter indgivelsen af klagen. I forhold til muligheden for at opnå den samme afregningspris ved den forudsatte merproduktion har klager påpeget, at der ikke er tale om en lokal slagtermester. Ud fra [v1]s hjemmeside har klager oplyst, at slagteren driver en større virksomhed med 100 ansatte og beskæftiger sig både med engrossalg og salg rettet mod forbrugere. Slagteren har ifølge hjemmesiden seks butikker i Esbjerg, Odense, Blåvand, Højbjerg og Herning. Ifølge klager er der tale om en meget begrænset stigning i udbuddet, som ikke vil have indflydelse på afregningsprisen. Til eksempel har klager nævnt, at klager har leveret 19.500 kg, mens klager i driftstabsopgørelsen forudsætter et mersalg på 2.658,2 kg, altså en stigning på 13,6 %. Klager mener derfor, at slagteren vil kunne have aftaget den ekstra produktion til samme afregningspris, som er forudsat i driftstabsopgørelsen. Herefter mener klager, at klager i driftstabsopgørelsen kan anvende en afregningspris på 4.266,67 kr. pr. ha.

For så vidt angår gødningsprisen for 2022 har klager fremhævet, at det ifølge udtalelsen er afgørende, om gødningen er købt i efteråret 2021 eller i foråret 2022. Klager har derfor fremlagt en faktura samt statusopgørelse for indkøb af gødning i november 2021 vedrørende nogle andre arealer og mener derfor, at det er dokumenteret, at klager ville have købt gødningen for arealerne i den omhandlede sag på samme tidspunkt. Klager har fremlagt en vurdering af chefkonsulent [p3] fra SEGES, som har beregnet en pris på 14,8 kr. pr. kg N for november 2021, altså 592 kr. pr. ha ved en gødskning på 40 kg N pr. ha.

Klager har herefter opgjort sit driftstab for 2021 (vedrørende mulighed for gødskning i perioden 1. september 2020 til 30. august 2021) således:

Afregning af kød, kr. pr. ha	4.266,67
Slagtepræmie, kr. pr. ha	223,58
Indtægter i alt, kr. pr. ha	4.490,25
Udgift til køb af N, kr. pr. ha	-280,00
Udgift til udbringning af N, kr. pr. ha	-75,00
Udgifter i alt, kr. pr. ha	-355,00
Tilskud (PLG), kr. pr. ha	-1.650,00
Driftstab i alt pr. ha, kr.	2.485,25
Areal i alt, ha (2021)	22,24
<u>Driftstab 2021 i alt, kr.</u>	<u>55.271,96</u>

Klager har opgjort sit driftstab for 2022 (vedrørende muligheden for at gødske i perioden 1. september 2021 til 30. juni 2022) således:

Afregning af kød, kr. pr. ha	4.266,67
Slagtepræmie, kr. pr. ha	223,58
Indtægter i alt, kr. pr. ha	4.490,25
Udgift til køb af N, kr. pr. ha	-592,00

Udgift til udbringning af N, kr. pr. ha	-75,00
Udgifter i alt, kr. pr. ha	-667,00
Tilskud (PLG), kr. pr. ha	-1.650,00
Driftstab i alt pr. ha, kr.	2.173,25
Areal i alt, ha (2022)	24,92

Driftstab 2022 i alt, kr. 54.157,39

Det samlede erstatningskrav lyder herefter ifølge klager på:

Driftstab 2021, kr.	55.271,96
Driftstab 2022, kr.	54.157,39
Udgift til konsulent ved tilskud (PLG), kr.	746,25

Driftstab i alt, kr. 110.175,60

Varde Kommunes bemærkninger

Varde Kommune har den 3. marts 2023 bemærket, at klager har fremlagt fakturaer for afregning af kød, der ligger uden for perioden, hvor forbuddet har været gældende. Derudover har kommunen fremhævet, at [p1] har udtalt, at der er en usikkerhed ved at forudsætte en afregningspris for kød på 38-40 kr. pr. kg, idet et større udbud kan have betydning for prisen. Endvidere har kommunen bemærket, at der ikke er foretaget nogen besigtigelse af arealerne. Ifølge kommunen er vandstanden på arealerne højere end før ikrafttrædelsen af MVJ-ordningen, og udbringning af gødning på arealerne er mere besværligt og tidskrævende i forhold til en mark i omdrift.

Supplerende bemærkninger fra klager

Klager har den 9. marts 2023 supplerende bemærket, at [p1] har været klar over, at der er tale om strandenge, og at vandstanden er højere end før MVJ-ordningen, men har på trods af dette ikke antaget, at der er særlige forhold for arealerne, som i væsentligt omfang afviger fra en standardsituation. Desuden har klager anført, at Varde Kommunes sammenligning med en mark i omdrift er irrelevant, og at udbringning af gødning ikke er anderledes for de i sagen omhandlede arealer end for strandenge i almindelighed. Ifølge klager sker udbringningen fra en liftophængt spredner monteret på en traktor. Klager har desuden påpeget, at vandstanden på arealerne ikke har givet anledning til særlige problemer med driften, og at dyrene trives fint på arealerne.

Udtalelse fra seniorrådgiver [p2]

Seniorrådgiver [p2], Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet, har den 20. august 2023 efter anmodning fra Miljø- og Fødevarerklagenævnet afgivet en udtalelse i sagen. Denne har ikke i forbindelse med sin vurdering været præsenteret for klagers tabsopgørelse.

[p2] har indledningsvis skønnet merudbyttet målt i foderenheder ved en tilførsel på 40 kg N pr. ha. Skønnet er støttet på følgende udvalgte udbytte- og kvælstofnormer fra Vejledning om gødsknings- og harmoniregler:[21]

Kode	Afgrøde	Udbyttенorm, FE/ha	Kvælstofnorm, kg N/ha
250	Permanent græs, meget lavt udbytte	800	30
251	Permanent græs, lavt udbytte	1.800	80
254	Miljøgræs MVJ-tilsagn (0 N), permanent	800	0

Det fremgår bl.a. af udtalelsen, at der ved en sammenligning af kode 251 og 254 er et yderligere udbytte på 1.000 foderenheder pr. ha ved at tilføre 80 kg N pr. ha, hvorfor der kan skønnes et merudbytte på 500 foderenheder ved en tilførsel på 40 kg N. Det faktiske merudbytte vil ifølge udtalelsen afhænge af mange lokale forhold, men da arealerne ikke er tilført N i 20 år, er der høj sandsynlighed for, at N er den begrænsende faktor på arealerne.

Dernæst er prisen for græs/græsensilage på baggrund af opslag i Farmtal Online[22] vurderet til 1,32 kr. pr. foderenhed i 2021 og 1,4 kr. pr. foderenhed i 2022. Prisen for græs på roden til afgræsning vurderes på baggrund af Farmtal Online at være 0,87 kr. pr. foderenhed i 2021 og 1,30 kr. i 2022. Maskin- og arbejdsomkostninger vedrørende høl/wrap er oplyst til 750 kr. pr. ha.

Afslutningsvis har [p2] skitseret forskellige tilgange til opgørelse af driftstab, herunder et driftstab i forhold til et mindre græsudbytte ved afgræsning, et driftstab ud fra et forøget behov for indkøb af tilskudsfoder ved manglende gødskning samt et driftstab for tabt mulighed for produktion af høl/wrap med salg for øje. Det fremgår desuden, at det vil være muligt at øge belægningsgraden af husdyr på arealet over sommerperioden og derved potentielt få et økonomisk udbytte ved en højere kødproduktion.

Bemærkninger fra klager til udtalelsen fra [p2]

Den 8. september 2023 har klager indsendt bemærkninger til udtalelsen fra [p2]. I forhold til merudbyttet af foderenheder har klager anført, at der er tale om to forskellige fortolkningsresultater på et forholdsvis ens grundlag, som ikke ligger meget fra hinanden. Ifølge klager er der tale om vurderinger, der er behæftet med usikkerhed, og at det ikke kan konkluderes, at den ene fortolkning er korrekt og den anden forkert.

Klager har anført, at denne har kontaktet chefkonsulent [p3] fra SEGES, som ifølge klager har oplyst, at man ikke kan bruge forskellene mellem de fastsatte normaludbytter for de forskellige græsmarkskategorier til at beregne merudbytter for tilførsel af kvælstof. Der henvises i stedet til Landsforsøgene 1980,[23] der beskriver 55 forsøg i rent græs, hvoraf det ifølge klager fremgår, at der for de første 150 kg N vises et merudbytte på 19 foderenheder pr. kg N. Da udbyttekurven er aftagende, vil en afrunding til 20 foderenheder pr. kg N ifølge klager være rimelig i den aktuelle sag, hvor der gødskes med 40 kg N pr. ha. Derudover har klager bemærket, at [p1] ikke har haft bemærkninger til klagers opgørelse af merudbyttet, og at der i en sag om et ekspropriativt indgreb som i den aktuelle sag bør tages et hensyn til klager.

Klager har ikke bestridt rigtigheden af de af [p2] oplyste forskellige priser på græs/høl/wrap, men priserne er ifølge klager ikke relevante. Klager har i denne sammenhæng navnlig fremhævet, at der ikke må tilskudsfodres på arealerne, og at dyrene ikke kan græsse eller tilskudsfodres på andre arealer, da arealernes beliggenhed i nationalparkområdet giver en mulighed for en forholdsvis høj pris for kødet.

Derudover har klager på Miljø- og Fødevarerklagenævnets forespørgsel oplyst, at udbringning af gødskning på nogle andre arealer har kostet ca. 70 kr. pr. ha, hvorfor klager har fastholdt den af klager oplyste pris for udbringning af gødning på 75 kr. pr. ha. Klager har fremsendt to fakturaer til dokumentation. Klager har desuden oplyst, at klager hvert år køber ca. 35-45 kalve, og at klager gennem indkøb har haft mulighed for at tilpasse antallet af kreaturer til den mængde foder, der er til rådighed på arealerne.

Med hensyn til, hvor mange yderligere kreaturer, der kunne have græsset på arealerne, har klager oplyst, at der ville være tale om en forøgelse i antallet af kreaturer i forhold til forøgelsen i mængden af foderenheder på arealerne.

Desuden har klager oplyst, at dyrene i vinterhalvåret ikke befinder sig på de aktuelle arealer, og at vinterfoderet stammer fra nogle af klagers andre arealer, der ikke omfattes af naturbeskyttelseslovens § 3.

Fakturaer fra klager vedrørende køb af kalve

Klager har den 12. september 2023 på foranledning af Miljø- og Fødevarerklagenævnet oplyst en gennemsnitlig lokal indkøbspris for kalve på henholdsvis 3.069,77 kr. pr. kalv i 2021 og 3.173,08 kr. pr. kalv i 2022. Klager har fremsendt fakturaer til dokumentation herfor. Priserne er ekskl. moms.

Udgifter til sagkyndig bistand

Klager har opgjort nødvendige udgifter til sagkyndig bistand til i alt 46.425 kr. ekskl. moms, baseret på 30,5 timers arbejde til 995 kr. pr. time og 14,5 timers arbejde til 1.070 kr. pr. time.

3. Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger og afgørelse

I sagens behandling har Miljø- og Fødevarerklagenævnets medlemmer deltaget: Birgitte Egelund Olsen (formand), fhv. landsdommer Eva Staal og landsdommer Olaf Tingleff, samt de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Lene Hansen, Kristian Pihl Lorentzen og Jens Vibjerg.

3.1. Det retlige grundlag

Efter naturbeskyttelseslovens § 19 b skal kommunen have anmeldelse om en række nærmere beskrevne aktiviteter i internationale naturbeskyttelsesområder, før de sættes i gang, men henblik på en vurdering af virkningen på området under hensyntagen til områdets bevaringsmålsætninger.

På baggrund af anmeldelsen tager kommunen stilling til, om en negativ påvirkning kan udelukkes, eller om påvirkningen er uden betydning for det udpegede område, og aktiviteten derfor kan gennemføres, eller om der er behov for at begrænse eller stoppe aktiviteten af hensyn til arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Ifølge § 19 b, stk. 4, kan en anmeldt aktivitet iværksættes, hvis kommunen ikke senest 4 uger efter modtagelsen af meddelelsen har truffet afgørelse om at ville foretage en nærmere vurdering af aktiviteten. Denne afgørelse gælder dog højst i 6 måneder, men kan i særlige tilfælde forlænges.

Hvis den anmeldte aktivitet kan skade arter eller naturtyper i Natura 2000-området, og anmelderen fastholder at ville igangsætte aktiviteten, skal kommunen efter bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens kapitel 2 a tage skridt til at begrænse eller forhindre aktiviteten eller sikre fortsættelse af den hidtidige drift. Dette kan ske i form af aftaleindgåelse, jf. § 19 c, eller ved meddelelse af påbud/forbud efter § 19 d og § 19 e.

Ifølge § 19 g, stk. 1, ydes der erstatning for det tab, som en afgørelse efter § 19 b eller §§ 19 d-f påfører en ejer, bruger eller indehaver af andre rettigheder over ejendommen.

Det følger af forarbejderne^[24] til naturbeskyttelseslovens § 19 g, at det er ejeren, der skal godtgøre, at ejeren har lidt et tab som følge af en afgørelse efter § 19 b, § 19 d, § 19 e eller § 19 f.

3.2. Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker indledningsvis, at det alene er Varde Kommunes afgørelse om ikke at tilkende klager erstatning, som er påklaget i sagen og derfor behandlet af nævnet.

3.2.1. Erstatning for afgørelser om at foretage en nærmere vurdering af anmeldt aktivitet og forlængelse heraf – naturbeskyttelseslovens § 19 b

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at klager ikke har krav på erstatning for Varde Kommunes afgørelser af 11. oktober 2019 og 8. april 2020 efter naturbeskyttelseslovens § 19 b, stk. 4, 1. og 2. pkt., om at udsætte vurderingen af klagers anmeldelse på en nærmere vurdering af virkningen på området af den anmeldte aktivitet.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet lægger herved vægt på, at Varde Kommune den 6. april 2020 traf afgørelse om at forlænge fristen for vurderingen af sagen med tre måneder, altså i en periode, hvor klager på grund af MVJ-ordningen, der først udløb henholdsvis den 31. august 2020 og 31. august 2021, var forhindret i at gødske på arealerne, hvorfor klager ikke har lidt et tab. Det af klager anførte om, at klager havde udsigt til at modtage fuld erstatning for meddelelse af et tidsbegrænset forbud, såfremt sagen blev behandlet tidligere, kan ikke føre til et andet resultat. Nævnet har ved denne vurdering lagt vægt på, at der er tale om erstatning for en hypotetisk skade, som konkret ikke er indtrådt, eftersom det meddelte gødskningsforbud blev tidsbegrænset. Endvidere finder nævnet, at klager ved meddelelsen af et tidsbegrænset forbud ikke skal stilles økonomisk som om, at klager var blevet meddelt et tidsbegrænset forbud, da dette vil indebære en ugrundet berigelse for klager. Klagers tilbud om frivilligt at blive pålagt et tidsbegrænset gødskningsforbud kan ikke ændre herved, idet klager ikke har et retskrav på at få pålagt et sådan forbud.

3.2.2. Erstatning for gødskningsforbud – naturbeskyttelseslovens § 19 d

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at klager skal tilkendes en erstatning på 47.127,22 kr.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker indledningsvis, at tabet skal opgøres som et driftstab, og ikke som nedgangen i handelsværdi, da det følger af nævnets praksis, at tab som følge af midlertidige rådighedsindskrænkninger beregnes som driftstabserstatning.^[25]

Et flertal i Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at driftstabstabet skal opgøres som den konkrete indtægt ud fra den merproduktion af kød, som klager kunne have fået i årene 2021 og 2022 uden et gødskningsforbud, fratrukket besparede omkostninger, således at klager stilles økonomisk som om, at klager ikke var blevet forhindret i at gødske med 40 kg N pr. ha pr. år

Flertallet har lagt vægt på, at den konkrete drift på græsmarkerne er produktion af kød med videresalg for øje, og at klager har dokumenteret, at gødskningsforbuddet har medført en tabt merproduktion af kød. Flertallet har desuden lagt vægt på, at det ikke er uden betydning, hvor dyrene har græsset, og at klager har dokumenteret, at græsning på de anførte arealer indebærer en særlig høj pris for det producerede kød.

Merudbytte af græs

Flertallet finder, at det af klager anførte merudbytte på 800 foderenheder pr. ha skal lægges til grund for driftstabsopgørelsen. Flertallet har herved lagt vægt på, at der er tale om en landbrugsfaglig vurdering forbundet med en vis grad af usikkerhed, men at det af klager anførte merudbytte på 800 foderenheder pr. ha er underbygget både af seniorrådgiver [p1]s sagkyndig udtalelse samt det af klager fremsendte materiale om forsøg i rent græs.

Merproduktion af kød

Flertallet lægger til grund, at der kan produceres et kg kød pr. 4,5 foderenheder, som oplyst af klager. Flertallet har herved lagt vægt på seniorrådgiver [p1]s sagkyndig udtalelse. Det er herefter lagt til grund, at der vil være en merproduktion af kød på 800 foderenheder pr. ha / 4,5 foderenheder pr. kg kød = 177,78 kg kød i levende vægt pr. ha.

Flertallet lægger desuden den af klager oplyste slagteprocent på 60 % til grund og har herved lagt vægt på seniorrådgiver [p1]s sagkyndig udtalelse. Der er herefter lagt en merproduktion på 177,78 kg kød i levende vægt x 0,6 = 106,67 kg kød i slagtevægt pr. ha til grund.

Afregningspris for kød

Flertallet lægger den af klager oplyste afregningspris på 40 kr. pr. kg kød i slagtevægt til grund for driftstabsopgørelsen. Flertallet har lagt vægt på, at der er tale om den faktiske afregningspris, som klager ifølge 18 fremlagte fakturaer har opnået i 2021 og 2022. Den af seniorrådgiver [p1] anførte usikkerhed om afregningsprisen som følge af et større udbud, som klagers driftstabsopgørelse forudsætter, giver efter flertallets opfattelse ikke anledning til at nedsætte afregningsprisen, idet der skønnes at være tale om en ubetydelig usikkerhed, som i sagens natur ikke kan afdækkes fuldstændigt grundet driftstabets hypotetiske karakter. Flertallet har endvidere lagt vægt på, at [v1] har forretninger i flere byer og dermed en bredere adgang til at få kødet afsat, og at der er tale om en begrænset stigning i udbuddet.

Med en merproduktion af kød på 106,67 kg kød i slagtevægt pr. ha lægger flertallet en indtægt på 40 kr. pr. kg kød x 106,67 kg kød pr. ha = 4.266,80 kr. pr. ha til grund.

Slagtepræmie

Flertallet lægger den af klager oplyste slagtepræmie på 2,096 kr. pr. kg kød til grund og har herved lagt vægt på seniorrådgiver [p1]s sagkyndig udtalelse. Den oplyste slagtepræmie er afrundet til 2,10 kr. pr. kg kød.

Med en merproduktion af kød på 106,67 kg kød i slagtevægt pr. ha lægger flertallet en slagtepræmie på 2,10 kr. x 106,67 kg kød pr. ha = 224,01 kr. pr. ha til grund.

Gødningspris

Flertallet lægger den af klager oplyste gødningspris på 7 kr. pr. kg N for 2021 til grund og har herved lagt vægt på seniorrådgiver [p1]s sagkyndig udtalelse. Det er herefter lagt til grund, at klager har haft omkostninger til køb af gødning i 2021 på 7 kr. x 40 kg N pr. ha = 280 kr. pr. ha.

Flertallet lægger desuden den af klager oplyste gødningspris på 14,8 kr. pr. kg N for 2022 til grund. Flertallet har lagt vægt på, at den oplyste pris ikke afviger væsentligt fra den af seniorrådgiver [p1] oplyste gennemsnitlige pris på 12,5 kr. pr. kg N for hele forbudsperioden. Det er herefter lagt til grund, at klager har haft omkostninger til køb af gødning i 2021 på 14,80 kr. x 40 kg N pr. ha = 592 kr. pr. ha.

Udbringning af gødning

Varde Kommune har anført, at vandstanden på arealerne er vådere, end før MVJ-aftalens indgåelse, og at det som følge heraf er væsentligt mere besværligt og tidskrævende end normalt at bringe gødning ud på arealerne med traktor. Kommunen har ikke underbygget det anførte nærmere. Flertallet har vurderet, at det ikke kan afvises, at der kan køres med traktor på de anmeldte arealer og har herved lagt vægt på, at der hverken i GEUS' digitale jordartskort 1:25.000 eller på luftfotos fra området fremgår forhold, der antyder, at traktorkørsel er væsentligt besværliggjort.

Flertallet lægger den af klager oplyste pris på 75 kr. pr. ha til grund i driftstabsopgørelsen, da prisen ikke afviger væsentligt fra den dokumenterede pris på ca. 70 kr. pr. ha, som klager har betalt for udbringning af gødning på andre arealer i området.

Transport af dyr

Flertallet finder, at klagers omkostninger til transport af dyr til slagteri skal trækkes fra klagers indtægter, idet der er tale om en sparet omkostning. Flertallet lægger den af klager oplyste gennemsnitlige transportomkostning til slagteriet på 286,5 kr. pr. dyr til grund. Ud fra den af klager oplyste omtrentlige slagtevægt på 275 kg pr. dyr drejer det sig om transportomkostninger på ca. 286,5 kr. / 275 kg = 1,04 kr. pr. kg kød i slagtevægt, svarende til 1,04 kr. x 106,67 kg kød i slagtevægt pr. ha = 110,94 kr. pr. ha.

Indkøb af kalve

Flertallet finder, at klagers omkostninger til indkøb af kalve skal trækkes fra klagers indtægter, idet der er tale om en sparet omkostning. Flertallet lægger de af klager oplyste gennemsnitlige indkøbspriser på henholdsvis 3.069,77 kr. pr. kalv i 2021 og 3.173,08 kr. pr. kalv i 2022 til grund og anvender en samlet gennemsnitlig indkøbspris på (3.069,77 kr. + 3.173,08 kr.) / 2 = 3.121,43 kr. pr. kalv. Ud fra den af klager oplyste omtrentlige slagtevægt på 275 kg pr. dyr drejer det sig om omkostninger på 3.121,43 kr. / 275 kg = 11,35 kr. pr. kg kød, svarende til 11,35 kr. x 106,67 kg kød pr. ha = 1.210,70 kr. pr. ha.

Modregning af opnået tilskud (PLG)

Flertallet finder, at det af klager opnåede tilskud på 1.650 kr. pr. ha fra plejegræsordningen skal modregnes i klagers driftstab. Flertallet har lagt vægt på, at klager ikke havde modtaget tilskuddet, såfremt klager havde gødsket arealerne, og at det følger af nævnets praksis,^[26] at faktisk opnået tilskud fra plejegræsordningen skal modregnes i et driftstab.

Den af klager anførte udgift til konsulent på 745,25 kr. til at udarbejde ansøgningen om tilskud fratækkes ikke, da der efter flertallets opfattelse ikke er tale om en nødvendig udgift.

Driftstabsopgørelsen

På denne baggrund finder et flertal i Miljø- og Fødevareklagenævnet, at klager skal tilkendes følgende erstatning:

Driftstab 2021

Afregning af kød, kr. pr. ha	4.266,80
Slagtepræmie, kr. pr. ha	224,01
Indtægter i alt, kr. pr. ha	4.490,81
Udgift til køb af N, kr. pr. ha	-280,00
Udgift til udbringning af N, kr. pr. ha	-75,00
Transport af dyr, kr. pr. ha	-110,94
Indkøb af kalve, kr. pr. ha	-1.210,70
Omkostninger i alt, kr. pr. ha	-1.676,64
Modregning af opnået tilskud (PLG), kr. pr. ha	-1.650,00
Driftstab i alt, kr. pr. ha	1.164,17
Areal i alt, ha (2021)	22,24

Driftstab 2021 i alt, kr. 25.891,14

Driftstab 2022

Afregning af kød, kr. pr. ha	4.266,80
Slagtepræmie, kr. pr. ha	224,01
Indtægter i alt, kr. pr. ha	4.490,81
Udgift til køb af N, kr. pr. ha	-592,00
Udgift til udbringning af N, kr. pr. ha	-75,00
Transport af dyr, kr. pr. ha	-110,94
Indkøb af kalve, kr. pr. ha	-1.210,70
Omkostninger i alt, kr. pr. ha	-1.988,64
Modregning af opnået tilskud (PLG), kr. pr. ha	-1.650,00
Driftstab i alt, kr. pr. ha	852,17
Areal i alt, ha (2022)	24,92

Driftstab 2022 i alt, kr. 21.236,08

Driftstab 2021 25.891,14 kr.

Driftstab 2022 21.236,08 kr.

Erstatning i alt 47.127,22 kr.

Beløbet udbetales af Varde Kommune, jf. naturbeskyttelseslovens § 19 h, forudsætningsvis.

Et mindretal (Pelle Andersen-Harild) finder, at Varde Kommunes afslag på erstatning skal stadfæstes. Mindretallet har herved lagt vægt på, at klager ikke har dokumenteret et relevant tab.

3.2.3. Godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 19 g, stk. 3, at ved afgørelse om erstatning efter § 19 g finder reglerne i bl.a. § 47 tilsvarende anvendelse med de fornødne modifikationer, idet kommunalbestyrelsen træder i stedet for fredningsnævnet.

Efter naturbeskyttelseslovens § 47 kan Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemme, at der skal ydes en ejer eller bruger en passende godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under sagens behandling.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at klager skal tilkendes en godtgørelse på 35.000 kr. for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under nævnets behandling af klagesagen.

Beløbet udbetales af Varde Kommune, jf. naturbeskyttelseslovens § 19 h, forudsætningsvis.

3.3. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet ændrer Varde Kommunes afgørelse af 8. juli 2020 om afslag på erstatning for forbud mod gødskning i Natura 2000-område ved matr.nr. [m1], [m2], [m3], [m4], [m5], [m6], [m7], [m8], [m9], [m10] og [m11], til, at klager tilkendes en erstatning på 47.127,22 kr., der forrentes fra den 8. juli 2020, og indtil erstatningen udbetales, med en årlig rente, der svarer til Danmarks Nationalbanks diskonto.

Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkender godtgørelse for sagkyndig bistand på 35.000 kr.

---

[1] Lovbekendtgørelse nr. 1392 af 4. oktober 2022 om naturbeskyttelse.

[2] Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet, som ændret ved lov nr. 900 af 21. juni 2022 om ændring af museumsloven, lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet og forskellige andre love.

[3] Se <https://arealinformation.miljoportal.dk/html5/index.html?viewer=distribution> (<https://arealinformation.miljoportal.dk/html5/index.html?viewer=distribution>).

[4] Se <https://edit.mst.dk/media/3h1ijt4a/n89-natura-2000-plan-2022-27-vadehavet.pdf> (<https://edit.mst.dk/media/3h1ijt4a/n89-natura-2000-plan-2022-27-vadehavet.pdf>).

[5] Se <https://edit.mst.dk/media/3h1ijt4a/n89-natura-2000-plan-2022-27-vadehavet.pdf> (<https://edit.mst.dk/media/3h1ijt4a/n89-natura-2000-plan-2022-27-vadehavet.pdf>).

[6] Miljøvenlige Jordbrugsforanstaltninger (MVJ-ordninger).

[7] MAD 2010.2771.

[8] NMK-514-00028.

[9] "Vurdering af strandenge arealer mht. øget gødskning", juli 2020, Cowi.

[10] Naturbeskyttelseslovens § 4, stk. 1, nr. 2, som blev indsat ved lov nr. 1057 af 30. juni 2020 om ændring af lov om naturbeskyttelse, jf. ændringslovens § 1, nr. 2. Bestemmelsen trådte i kraft den 1. juli 2022, jf. ændringslovens § 2, stk. 1.

[11] Pleje af græs- og naturarealer (PLG).

[12] Forslag L164 til lov om ændring af lov om naturbeskyttelse fremsat den 31. marts 2020, de almindelige bemærkninger.

[13] Miljø- og Fødevareministeriets vejledning om gødsknings- og harmoniregler. Planperioden 1. august 2019 til 31. juli 2019, https://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Vejledning_om_goedsknings-og_harmoniregler_2018_2019_1version.pdf (https://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Vejledning_om_goedsknings-og_harmoniregler_2018_2019_1version.pdf).

[14] "Håndbog til driftsplanlægning", Videncentret for Landbrug, 2014.

[15] "Kødkvæg som naturplejere – En manual omkring afgræsning af naturarealer med kødkvæg", Dansk Landbrugsrådgivning og Dansk Kødkvæg.

[16] Et slagtet dyrs vægt efter fjernelse af hoved, ben, hud og indvolde.

[17] Slagtepræmieordningen er en støtteordning med slagtepræmie for kvier, tyre og stude. Den oplyste pris vedrører slagtepræmie for 2019.

[18] Lovbekendtgørelse nr. 120 af 26. januar 2017 om nationalparker.

[19] Bekendtgørelse nr. 1159 af 30. september 2010 om Nationalpark Vadehavet.

[20] KFE 1992.99.

[21] Miljø- og Fødevareministeriets vejledning om gødsknings- og harmoniregler. Planperioden 1. august 2020 til 31. juli 2021 samt planperioden 1. august 2021 til 31. juli 2022.

https://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Goedningsregnskab/Vejledning_om_goedsknings-og_harmoniregler_2020_2021.pdf (https://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Goedningsregnskab/Vejledning_om_goedsknings-og_harmoniregler_2020_2021.pdf).

https://lbst.dk/fileadmin/user_upload/NaturErhverv/Filer/Landbrug/Goedningsregnskab/Vejledning_om_goedskning_og_harmoniregler_2021_2022.pdf.

[22] Se <https://farmtalonline.dlbr.dk/Navigation/NavigationTree.aspx> (<https://farmtalonline.dlbr.dk/Navigation/NavigationTree.aspx>).

[23] "Oversigt over landsforsøgene", 1980, Landskontoret for Planteavl, side 131.

[24] Lovforslag nr. 146 af 28. januar 2004 om ændring af lov om naturbeskyttelse, lov om planlægning, lov om vandløb og museumsloven, bemærkningerne til § 19 g, under bemærkninger til lovforslagets § 1, nr. 11.

[25] Jf. nævnets praksis som anført i bl.a. NMK-514-00025, NMK-514-00028, NMK-515-00025, NMK-515-00026, NMK-515-00035 og 18/05396.

[26] NMK- 515-00026.

Sag:

20/09475

Dato:

6. december 2023.

Emner:

NBL - øvrige (/soe...

Highlight:

 Vis/skjul highlight

Miljø- og Fødevareklagenævnet (<https://naevneshus.dk/start-din-klage/miljoe-og-foedevareklagenaevnet/>) • Nævneshus • Toldboden 2 • 8800 Viborg • Tlf. nr.: 72 40 56 00
• CVR: 37795526 • mfkn@naevneshus.dk (<mailto:mfkn@naevneshus.dk>)
[Tilgængelighedserklæring](https://www.was.djgst.dk/mfkn-naevneshus-dk) (<https://www.was.djgst.dk/mfkn-naevneshus-dk>)